

բովէ քով բերուած և վանքին քառանկեան ձախակողմեան որմին ազուցուած : Ամբողջութիւնը երեք բառ է միայն. անուն մը, յիշատակ մը և թուականը .

ՍԵՓԱՆ ՅԻՇ Թ. չԺԶ.

Հաւանօրէն նուիրուած է Ստեփան անուն կրօնաւորի մը յիշատակին՝ մեռած 1267ին : Մերձաւոր բեկորներուն վրայ անձամբ երկար փնտռեցինք հետքեր՝ իմաստը լրացնելու, բայց ի զուր եղաւ : Գրութիւնը երկաթագիր է, սակայն դիտելի է որ ՍԵՓԱՆ Ի ԱՆ մէկ գիր է՝ հիւսուած. իսկ թուականին չն բոլորգիր : Ա. Լանժի կը համարի որ Ստեփան վանահայր մ'ըլլայ, չեմ գիտեր ձրի՝ թէ հիմ մը ունենալով : Հիմնաւոր պիտի ըլլար իր կարծիքը եթէ կարենար նոյնացնել ժամանակակից Ստեփանոս վանահօր մը հետ՝ որ կ'երեւի քիչ մ'աւելի հին՝ 1246ի տապանագրի մը մէջ. զայն հրատարակած է նախ Պալճեան, և ապա Հ. Վ. Յովհաննէսեան «Բզմվպ.»-ի 1930 Յուլիս-Օգոստոս թուին մէջ :

Ուխտիս հայրերէն՝ Հ. Ստեփանոս Ասլիկեան որ 1760ի տեղները կազմած է Հոռմի «Պատրանագրիքը հայ և լատին լեզուաւ», կարեւոր պարագաներ կը յիշէ անոր նկատմամբ : Նախ թէ այդ թուականներուն վատիկանեան թանգարանը կը գտնուէր .

Ի ՈՂԵ ԹՈՒԻՍ ՀԱՌՅ ԿԱՆԳԵՅՅԱԻ ԽԱԶՍ
Ի ԲԱՐԵԽԱԻՍՈՒԹ. ՄԻԻԹԱՐԱՅ
ԵԻ ԾՆՈՂԱՅ ԻԻՐՈՅ Ի ՀԱՅՐՈՒԹԵ.
ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ՂԱԶԱՐԱՅ ՎԱՆԵՅՈ
ՈՐՔ ԵՐԿՐՊԱԳԷՔ ՅԻՇԵՅԷ ՅԱՂԱԻԹՍ

Գրութիւնը կտրատուած է մեծադիր խաչով մը որ իր թեւերուն վերեւ ունի ուրիշ երկու հատ և ներքեւը՝ չորս հատ զոյգ զոյգ կողմնակի :

Մեծ խաչին եռանկիւնածեւ պատուանդանին վրայ կայ լատիներէն Hec crux consecrata est = Այս խաչը օծուած է :

Ստորեւ, ուրիշ քարի մը վրայ, կը գտնուէր հետեւեալ յիշատակարանը՝ լատիներէն .

«Vetus hoc Armenae pietatis monumentum anno vulgaris epochae illius gentis DCXCV hoc est aerae christianae MCCXLV sculptum, ex hortis Quirinalibus in quibus neglectum diu jacuit, translatum huc fuit an. sal. MDCCVI, characteres circumquaque caelati sic latine explicantur :

In DCXCV numeri nostri Armenorum erecta est crux ista in propitiationem Mechitaris et parentum suorum in Paternitate Stephani Lazari Vanensis, qui adoratis mentote in orationibus ».

Այս յիշատակարանին մէջ կ'ըսուի թէ այս տապանագիրը գտնուած է Քուիրինալի պարտէզներուն մէջ՝ ուր երկար տեւել էր, և անկից վատիկան փոխադրուած է 1706ին : Հաւանօրէն այս պարագային տեղեակ չէին Տէ Բոսսի, Արմէլիինի և Մարուքքի, որով ասոնց հետ կը խախտի նաեւ Պալճեանի ենթադրած հիմը՝ թէ վատիկանի քով զբոսնող հայ վանքի մը ծագած ըլլայ ան. մինչդեռ հաւանական է ըսել թէ Սալուեան ջուրերու մօտ վանքէն է, և 1246ին յիշուած վանահայր Ստեփանոսն է որ կը վախճանի 1267ին և իրեն ի յիշատակ կը դրուի յիշեալ համառօտ և կիսատ արձանագրութիւնը : Այդ կարծիքին կը նըպաստեն՝ անուններու նոյնութիւնն և թուական-ժամանակի յարմարութիւնը :

1246ի այդ արձանագրութիւնը հազիւ դար մը մնացած ի վատիկան՝ փոխադրուած է ի Լատերան՝ ուր կը մնայ ցարդ :

Անցնինք Սալուեան ջուրերու մօտ զբոսնուած միւս հետաքրքրական տապանագրին, որ աննշան, թուի մարմարի կտորի մը վրայ է, կը կրէ 2ԾԴ = 1305 թուականը : Վերի մասին մէջ կան չորս խաչեր, և անոնց շուրջ՝ հինգ սուրբերու անուններ, և ապա ամբողջ արձանագրութիւնը .

ՍՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՍՐԲ ՎԴ ՍՐԲ ՊՈՂ,
ՍՐԲ ԹՈՐՈՍ ՍՐԲ ԿՈՍՄԵՆԻՆ

Ի ԹՈՒ ՀԱ. 2ԾԴ Ի ՄԱՅԻՍ Է
ԿԱՆԳԵՅՅԱԻ ՆՇԱՆ ՍԲ ԽԱԶԻ
ՅԱՆՈՒՆ ՎԱՐԳԱՆ ՔՀԻ ՃԳՆ
ՈՂ ԿՐՕՆԱԻՐԻ ՈՐ ՓՈԹԵՅԱԻ
Ի ՔՍ ՅԱՊՐԷԼԻ ԺԱ ՈՐ ԱՒՐՆ Է